

Levealdersjustering av aldersgrensene i pensjonssystemet

Nordiske forbilder og et konkret forslag

Axel West Pedersen, Jon Hippe og Ståle Østhus

To former for levealdersjustering

- Øke pensjonsalderen
 - Danmark, Finland, Storbritannia, Tyskland

- Redusere ytelsene i kombinasjon med fleksibelt nøytralt uttak
 - Sverige*, Norge

To former for levealdersjustering

	Redusere ytelsene+ nøytralt fleksibelt uttak	Øke pensjonsalderen
Synlighet og politiske kostnader (på kort sikt)	-	-
Effektivitet som innstramningstiltak	+	+
Sosiale kostnader (på lang sikt)	-	-

Hva fremstår som tøffest?

Alternativ 1: Øke pensjonsalderen

'Når levealderen øker, *skal* du *jobbe lenger*' 😞

Alternativ 2: Redusere ytelsene, kombinert med fleksibelt uttak

'Når levealderen øker reduseres pensjonene, men det *kan* du unngå ved å *velge å jobbe lenger*' 😊

Langsiktige konsekvenser av dagens system med levealdersjustering bare av ytelsesnivåene

- Privatisering av sosiale risikoer
- Frister til å ta ut pensjonen for tidlig
 - Vanskelig å gjøre rasjonelle valg
 - Valgfrihet kan gi svekket forhandlingsstyrke mot arbeidsgivere og kolleger
- Økt relativ inntektsfattigdom blant de eldre
 - Levealdersjustering av garantipensjonen: fra 2G til 1,6G i 2050
 - Tilsvarende reduksjon i begrensningen på tidlig uttak
- Systematisk svekkelse av alderspensjonene til tidligere uføre
 - Styrken avhenger av om den delvise skjermingen videreføres

Den svenske «riktålder»-reform

- «Riktålder»=«normert» pensjonsalder
- Fastsettes for hvert fødselskull ved fylte 60 år
- Beregnes slik at forholdet mellom forventet tid i yrkesaktiv alder og forventet periode som pensjonist forblir konstant hvis avgang ved nådd riktålder.
- Angir samtidig hvor lenge kullet må jobbe for å ta igjen effekten av levealdersjusteringen

Underliggende prinsipp: Ved økende levealder forventes vi å jobbe lenger, men bare slik at pensjoneringsfasen utgjør en konstant andel av livsløpet

Hva vil bli bestemt av riktålderen?

- Uttaksalderen for garantipensjon
- Den nedre grensen for fleksibelt uttak= $\text{riktålder}-4$ (i dag 61 år)
- Alder for opphør av rett til mottak av andre trygdeytelse
 - og dermed også rett til alderspensjonsopptjening på basis av trygdeinntekt
- Aldersgrensene i arbeidslivet

Implementering av riktålder-reformen

- Initiale økninger
 - Nedre aldersgrense for uttak av pensjon økes trinnvis fra 61 til 64 år (2026)
 - Alder for uttak av garantipensjon økes til 66 år (2023)
- Aldersgrensene i det øvrige trygdesystemet knyttes til riktålder (2023)
- Nedre aldersgrense for uttak av pensjon og garantipensjon knyttes til riktålder fra og med 2026
- Riktålderen oppjusteres automatisk, men med ett år om gangen og maksimalt hvert 3. år

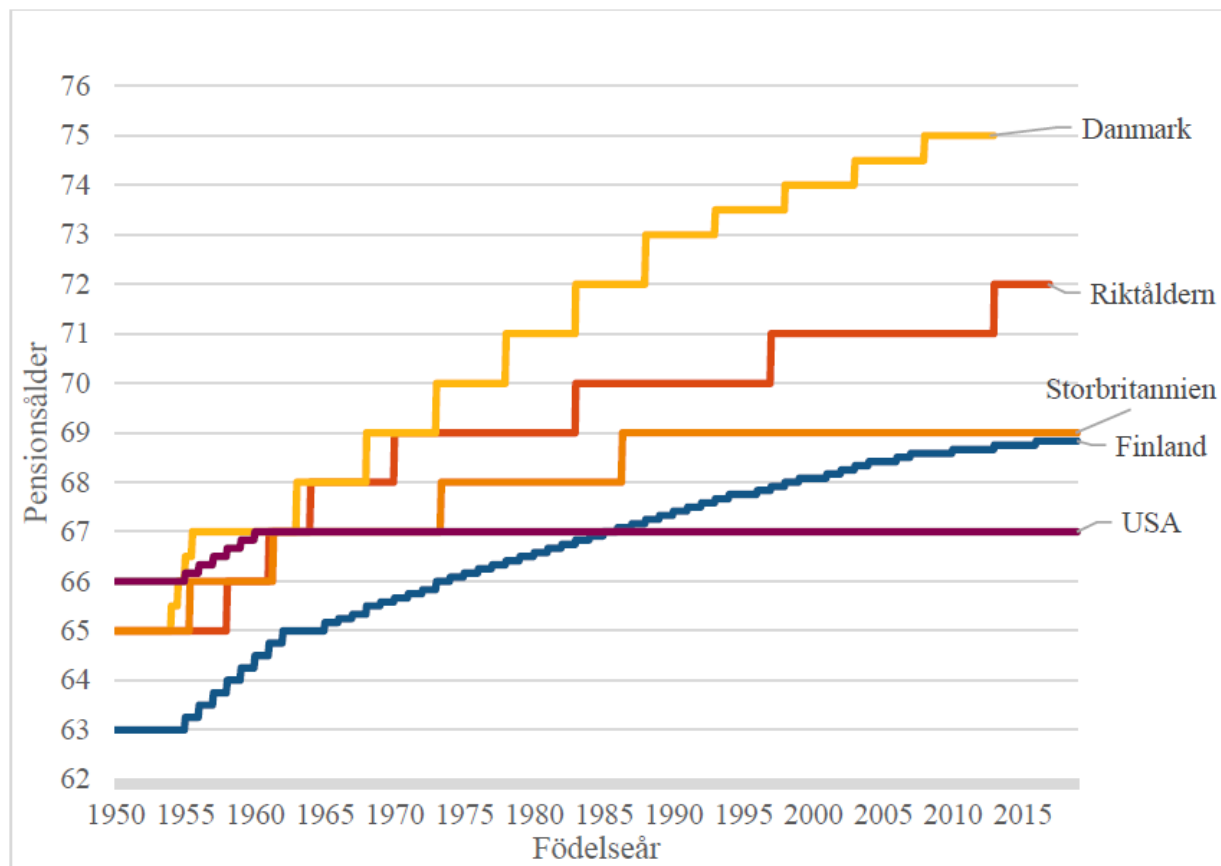
Potensielle virkninger av riktålder-reformen

Yrkesdeltakelse/ tilbaketrekkingssalder	+ direkte effekter + indirekte effekter	+
Statsfinansene	+ Større skattebase - Større utgifter til a- og h-trygder - Større utgifter til alderspensjonsopptjening for trygdemottakere	0

Svenskene anslår at reformen er omtrent budsjett-nøytral

Vedtatte endringer i pensjonsalderen

Utvalgte land

En mulig norsk reform: «normert» pensjonsalder

- Tar sikte på den alderen der levealdersjusteringen er tatt igjen (inkludert effekten av ny opptjening) - basert på beregningen av forholdstall/delingstall
- Beregnes samtidig som forholdstall/delingstall
- Avrundes til hele måneder

«Normert» pensjonsalder (NP) bestemmer

- Den nedre aldersgrensen for tidlig uttak = NP-5 år
- Normalalderen for uttak av garantipensjon = NP
(erstatte levealdersjusteringen av nivået på garantipensjonen)
- Alderen der opptjening av alderspensjon for uføre opphører = NP-5 år
- Alderen der uførepensjonister overføres til alderspensjon = NP
- Alderen der retten til korttidssytelser opphører = NP
(samt den tilknyttede retten til alderspensjonsopptjening)
- Aldersgrensene i arbeidslivet (oppsigelsesvernet) = NP+3
- Uttaksalder for avtalefestede «slitertillegg» = NP-5

- Den øvre grensen for uttak og opptjening ved 75 år - kan gjerne bli stående

Sosiale konsekvenser

- Unngå utvikling mot økende relativ fattigdom blant alderspensjonistene 😊
- Sikre høyere gjennomsnittsinntekter blant eldre pensjonister 😊
- Gi uførepensjonistene full skjerming mot effekten av levaldersjusteringen 😊
- Mer fattigdom og større avhengighet av a-trygd og h-trygd i aldersintervallet (62 til NP-5) der muligheten for uttak av alderspensjon blir borte 😞

Statsfinansielle konsekvenser

- Økt yrkesdeltakelse og skatteinngang i aldersintervallet mellom 62 og NP-5 😊
- Lavere utgifter til alderspensjon i aldersintervallet mellom 62 og NP-5 😊
- Høyere utgifter til korttidstrygder i aldersintervallet mellom 62 og NP-5 😞
- Høyere utgifter til korttidstrygder i aldersintervallet mellom 67 og NP 😞
- Høyere utgifter til uføretrygd i aldersintervallet mellom 67 og NP 😞
- Høyere utgifter til alderspensjon på grunn av høyere opptjening blant trygdemottakere 😞
- Lavere utgifter til alderspensjon ved bortfall av skjermingsordning for uføre 😊

Potensielle virkninger av å levealdersjustere samtlige aldersgrenser

Yrkesdeltakelse/ tilbaketrekkingsalder	+ direkte effekter+ indirekte effekter	+
Statsfinansene	+ Større skattebase+ Positiv engangseffekt av å utsette pensjonsuttaket- Større utgifter til a- og h-trygder- Større utgifter til alderspensjonsopptjening for trygdemottakere	?
Inntektsnivå og inntektsfordeling blant alderspensjonistene	+ høyere gjennomsnittsinntekt+ mindre ulikhet+ mindre relativ inntektsfattigdom	+
Effekter av å begrense fleksibiliteten	- større avhengighet av a-trygd og h-trygd- større fattigdomsrisiko i det berørte aldersintervallet	-